

10) розв'язувати проблеми, що передбачає вміння аналізувати проблемні ситуації, формулювати проблеми, висувати гіпотези, практично їх перевіряти та обґрунтовувати, здобувати потрібні дані з надійних джерел, презентувати та аргументувати рішення;

11) співпрацювати з іншими, що передбачає вміння обґрунтовувати переваги взаємодії під час спільної діяльності, планувати власну та групову роботу, підтримувати учасників групи, допомагати іншим і заохочувати їх до досягнення спільної мети.

Зважаючи на велику кількість наскрізних умінь, а відповідно й складність аналізу підручників стосовно можливостей формування усіх умінь одночасно, було прийняте рішення обрати найбільш важливі для молодшого шкільного віку наскрізні вміння, а саме: вміння читати з розумінням та вміння висловлювати власну думку в усній і письмовій формі. Актуальною ця проблема є і для середньої та старшої школи. Згідно досліджень Л. Ясюкової (2011), навіть випускники школи можуть читати швидко, але не розуміти змісту прочитаного. Дослідниця зазначає, що значна кількість випускників школи має неповноцінну навичку читання: вони мають труднощі із розумінням довгих, стилістично складних речень, описів природи, душевного стану героїв, їхніх філософських роздумів.

Читання з розумінням є особливим видом діяльності, спрямованим на досягнення розуміння прочитаного та ціннісно-сислового задуму автора, засвоєння загальнолюдського досвіду й розвиток особистості (2015, Тетяна Атрохова). Науковці виділяють такі складники цього поняття:

- розуміння фактичного змісту (осмислення значення кожної одиниці мови у тексті);
- розуміння підтексту (сми́слів) (розуміння ідейно-сислового спрямування тексту);
- власне ставлення до прочитаного (оцінка тексту, виходячи зі своїх уявлень про світ).

З огляду на це, нами було виділено три типи завдань: завдання, спрямовані на формування навички розуміти фактичний зміст; завдання, спрямовані на формування навички розуміти підтекст (сми́сл); завдання, спрямовані на формування навички висловлювати власне ставлення до прочитаного. В межах кожного типу виділено види завдань.

Наступним завданням дослідження було обрання підручників для аналізу. Логічно припустити, що найбільш важливу роль у формуванні вміння читати з розумінням відіграє підручник з української мови та читання. Як ми з'ясували з офіційних джерел (з сайту Міністерства освіти і науки України), таких підручників досить велика кількість. Ми з'ясували наклад кожного підручника і на основі цієї інформації визначили їх рейтинг. Так, найбільш популярним підручником з української мови та читання (буквар) для 1-го класу виявився підручник К. Пономарьової (наклад - 127 000 примірників); для 2-го класу – підручники К. Пономарьової (українська мова) та О. Савченко (читання) (наклад - 148 100).

Відповідно до складників вміння читати з розумінням нами було проаналізовано усі завдання в названих вище підручниках. Результати цього аналізу подано у таблицях 1 та 2.

**Завдання у підручнику з української мови та читання для 1 класу, спрямовані на
формування уміння читати з розумінням**

(загальна кількість завдань: ч. 1 – 256; ч. 2 – 267)

Типи завдань	Види завдань	Ч.1		Ч.2	
		Факт. к-ть	К-ть у %	Факт. к-ть	К-ть у %
Завдання, спрямовані на формування навички розуміти фактичний зміст	Знайомство/упізнавання букв	24	9,38	11	4,12
	Визначення місця звука/букви у структурі слова	26	10,2	11	4,12
	Робота зі звуковими схемами слів	23	8,98	11	4,12
	Робота з реченнями	11	4,3	2	0,75
	Прочитати	125	48,8	108	40,4
	Запитання до змісту тексту	0	0	29	10,9
	Прочитай речення і поясни, що в них не так.	4	1,56	3	1,12
	Робота зі словниковим запасом	13	5,08	18	6,74
	РАЗОМ	226	88,3	193	72,3
Завдання, спрямовані на формування навички розуміти підтекст (смісл)	Прочитати і придумати продовження	1	0,39	0	0
	Прочитай текст і придумай заголовок	20	7,81	61	22,8
	Робота зі змістом малюнків	9	3,52	9	3,37
	РАЗОМ	30	11,7	70	26,2
Завдання, спрямовані на формування навички висловлювати власне ставлення до прочитаного	Порівняння змісту тексту з власним життєвим досвідом, висловлення свого ставлення	0	0	4	1,5

Як бачимо з таблиці 1, переважна більшість завдань (88,3% та 72,3%) орієнтована на формування навички розуміти фактичний зміст прочитаного. Формуванню двох інших складників навички читати з розумінням приділено значно менше уваги – 11,7% та 26,2%; 1,5%.

**Завдання у підручнику з української мови та читання для 2 класу, спрямовані на формування
уміння читати з розумінням (загальна кількість завдань: ч. 2 – 576)**

Типи завдань	Види завдань	Ч.2	
		Факт. к-ть	К-ть у %
Завдання, спрямовані на формування навички розуміти фактичний зміст	Прочитати /прослухати текст	55	9,55
	Робота з лексикою за змістом твору	50	8,68
	Запитання до змісту літ. тексту	219	38
	РАЗОМ	324	56,3
Завдання, спрямовані на формування навички розуміти підтекст (смысл)	Визначення смислу виділених речень, висловів, заголовка	51	8,85
	Переказати текст та визначити головну думку	3	0,52
	РАЗОМ	54	9,38
Завдання, спрямовані на формування навички висловлювати власне ставлення до прочитаного	Завдання на усвідомлення емоцій та формулювання власного ставлення до прочитаного	36	6,25
Інші типи	Запитання стосовно різних джерел інформації	62	10,8
	Запитання стосовно власного життєвого досвіду	31	5,38
	Вивчити напам'ять	13	2,26
	Творчі завдання предметного змісту (скласти казку, написати побажання, розіграти сценку)	48	8,33
	Творчі завдання непередметного змісту	4	0,69
	РАЗОМ	194	33,7

Як бачимо з таблиці 2, у підручнику для 2-го класу 56,3% завдань, спрямованих на формування навички розуміти фактичний зміст прочитаного; 9,38% завдань, спрямованих на формування навички розуміти підтекст (смысл); 6,25% завдань, спрямованих на формування навички висловлювати власне ставлення до прочитаного. Інші типи завдань – 33,7%.

Таким чином, можемо зробити висновок, що у проаналізованих підручниках приділяється велика увага формуванню наскрізного уміння читати з розумінням. Щоправда, формуванню одного зі складників цього поняття - навички розуміти фактичний зміст прочитаного – в обох випадках приділяється більше уваги, ніж двом іншим. Очевидно, з метою подолання існуючого дисбалансу практики мають посилити увагу до формування двох інших складників навички читати з розумінням, а саме: навички розуміти підтекст (смысл) та навички висловлювати власне ставлення до прочитаного.